

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Бобожко Юлії Борисівни «Адміністративно-правовий статус нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Ключовим фактором розвитку адміністративного законодавства у демократичних країнах є його спрямованість на забезпечення законних інтересів, прав фізичних осіб та юридичних осіб у відносинах із державою та її органами.

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року на територію України росії призвело до руйнівних наслідків для соціально-економічної сфери нашої держави, вкрай негативно позначилось на усіх сферах життєдіяльності, визначивши необхідність впорядкування суспільних відносин в умовах воєнного стану, переформатування державних процесів – зокрема: запровадження нових механізмів та адміністративних процедур захисту прав фізичних та юридичних осіб.

В сьогоденних умовах нотаріуси України продовжують працювати та вчиняти невідкладні не тільки нотаріальні, а й реєстраційні дії, окрім міст та районів, де така можливість відсутня у зв'язку з веденням активних бойових дій. Так, з метою впорядкування нових суспільних викликів постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» були визначені особливості вчинення нотаріальних дій в умовах воєнного стану, зокрема встановленні суворі обмеження для громадян російської федерації та юридичних осіб, безпосередньо пов'язаних з країною-агресором.

В свою чергу, доступ до більшості державних реєстрів (зокрема до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань) був суттєво обмежений, що унеможливлювало надання адміністративних послуг щодо державної реєстрації речових прав та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

В подальшому постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» врегульовано порядок надання доступу державному реєстратору до Єдиного державного реєстру, Державного реєстру прав та відповідно 27 березня 2022 року набрали чинності зміни до цієї постанови, передбачені постановою Кабінету Міністрів України від 24.03.2022 № 364, де конкретизовано особливості отримання доступу до Єдиних та Державних реєстрів в умовах воєнного стану.

Як бачимо, комплексні законодавчі зміни за наслідком встановленого воєнного стану на території України та прийнятого законодавчого регулювання, яке стосувалося порядку вчинення нотаріальних дій, особливостей доступу до державних реєстрів, процедур державної реєстрації вказують на актуальність обраної теми Бобожко Юлії Борисівни «Адміністративно-правовий статус нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації». В свою чергу, остаточним затвердженням в Україні курсу на євроінтеграцію набуває наукової актуальності дослідження процедури державної реєстрації, участі нотаріуса в адміністративних процедурах державної реєстрації. Наукові роботи, дотичні до аналізованої у представленій дисертації проблеми, на даний час відсутні. Зважаючи на вказане, тема дослідження Бобожко Ю.Б. є актуальною і суспільно важливою для захисту прав громадян.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації Ю. Б. Бобожко дозволяє дійти висновку про те, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи пояснені та обґрунтовані із застосуванням відповідних посилань на джерела інформації, серед яких є наукові праці з теорії права, конституційного права, адміністративного права, адміністративного процесуального права, цивільного права, господарського права, кримінального права, ретельно опрацьовані положення законодавства України щодо сутності процедури

державної реєстрації, стадій, етапів державної реєстрації, елементів адміністративно-правового статусу нотаріуса: кваліфікаційних вимог до осіб, які мають намір працювати нотаріусами, отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, порядку доступу нотаріуса до Єдиних і Державних реєстрів тощо, правові позиції Вищих судів (Вищого адміністративного суду України, Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, Верховного Суду), судова практика Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, вітчизняні нормативно-правові акти, статистичні матеріали та матеріали судової практики, довідкова інформація. Список використаних джерел складається зі 218 найменувань, що є достатнім для висвітлення змісту проблематики та виявлення наявних недоліків, зважаючи також й на те, що використані також англomовні джерела та конкретні судові справи. Використана дисертанткою кількість джерел, які були опрацьовані, а також змістовна якість наведеної в цих джерелах інформації, створили необхідні передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності роботи та обґрунтованості отриманих результатів.

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, є теоретично обґрунтованими, що забезпечується застосуванням раціональної сукупності сучасних методів та засобів наукового пізнання. Аналіз змісту дисертації Ю. Б. Бобожко дозволяє дійти висновку про те, що дослідження спрямоване на розкриття сутності та з'ясування змісту адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації, розробку рекомендацій щодо використання найбільш прийнятих для України моделей нотаріату, розкриття актуальних питань вдосконалення адміністративної правосуб'єктності та деліктоздатності нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації й удосконалення відповідного нормативно-правового забезпечення.

У процесі дослідження авторкою застосовано чимало дослідницьких методів сучасної теорії пізнання, зокрема загальнонаукових та спеціально юридичних методів наукового пізнання. Так, застосування системного

підходу визначило діалектику, структуру, обсяг і межі наукового аналізу. Вдало застосовано метод аналітичного дослідження, логіко-семантичний метод, метод правового моделювання та систематизації. Крім перелічених, авторкою застосовано наступні методи наукового пізнання: гносеологічний метод, структурно-функціональний та системно-структурний, які дозволили посилити такі теоретичні положення, як: «реєстраційна процедура» (п. 1.2.), «стадії державної реєстрації» (п. 1.2.), «адміністративно-правовий статус нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації» (п. 1.3), «адміністративна правосуб'єктність нотаріуса» (п. 2.1.), «протиправна поведінка нотаріуса» (п. 2.2.). Грамотне обрання загальнонаукових та спеціально юридичних методів наукового пізнання для дослідження визначеної правової проблеми дозволило врахувати особливості адміністративно-правового статусу нотаріуса у відносинах щодо державної реєстрації.

Варто відзначити й доцільну структуру роботи, яка була обрана авторкою, що дозволила їй повно розкрити тему дослідження, розпочавши його з теоретико-правової основи визначення та характеристики адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації, у межах якої здійснено аналіз наукових досліджень щодо правового статусу нотаріуса та його участі в адміністративних процедурах державної реєстрації, що засвідчили складну правову природу державної реєстрації як правового явища та правової процедури, розкрито сутність процедури державної реєстрації, виділено стадії процедури державної реєстрації прав та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців, систематизовано суб'єктів, які здійснюють повноваження у сфері державної реєстрації речових прав та їх обтяжень, юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців та учасників процедури державної реєстрації, охарактеризовано правове забезпечення процедури державної реєстрації, розкрито поняття й елементи адміністративно-правового статусу нотаріуса у відносинах щодо державної реєстрації, виокремлено гарантії, як додатковий структурний елемент адміністративно-правового статусу нотаріуса.

У Розділі другому розкрито структуру та юридичну характеристику

адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації. Дисертантка логічно починає цей розділ з розкриття структури та юридичної характеристики адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації, а також зосереджується на визначенні юридичної відповідальності нотаріуса за неналежне виконання обов'язків у сфері державної реєстрації. Розділ третій присвячений способам вдосконалення адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації, у межах якого виділено моделі організації нотаріату та компетентностей нотаріусів у світі та визначено пріоритетну модель системи нотаріату в Україні, розкрито актуальні питання вдосконалення адміністративної правосуб'єктності та деліктоздатності нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації та обґрунтовано конкретні пропозиції щодо внесення змін до законодавства.

Отже, структура дисертаційної роботи є логічною, матеріали розділів викладено відповідно до мети і поставлених завдань, що відповідають сутності об'єкта і предмета дослідження.

Метою дослідження є розкриття сутності, змісту, структури адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації та обґрунтування пропозицій щодо забезпечення належного правового регулювання відносин щодо встановлення та реалізації нотаріусом статусу у адміністративних реєстраційних процедурах, в тому числі на основі порівняльно-правового аналізу світового досвіду функціонування моделей нотаріату та врахуванням судової практики, практики правозастосування суб'єктів контролю нотаріальної діяльності (с. 6). Об'єкт (суспільні відносини у сфері державної реєстрації) та предмет (адміністративно-правовий статус нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації) дослідження визначені вірно. Висновки за результатами розділів (с. 68-71, 115-117, 152-154), за результатами дисертаційного дослідження в цілому (с. 155-164) відповідають поставленим завданням, які, в свою чергу, відповідають структурним елементам роботи.

Аналізуючи у Розділі 1 існуючі наукові погляди щодо розкриття змісту

правового статусу нотаріуса та його участі в адміністративних процедурах державної реєстрації, виходячи з предмету наукової розвідки, присвяченої адміністративно-правовому статусу нотаріуса, як суб'єкта державної реєстрації дисертантка докладно вивчає нечисельні роботи, присвячені дослідженню правового статусу нотаріуса загалом та адміністративно-правового, зокрема, адміністративної процедури, сутності державної реєстрації. Аналіз дисертанткою підходів до розуміння поняття «адміністративна процедура» дозволили дослідниці вказати на те, що за допомогою адміністративних процедур нотаріуси реалізують свої повноваження у сфері державної реєстрації, а від рівня їхньої врегульованості, врахування в разі визначення кола адміністративних процедур особливостей здійснення реєстраційних дій, закріплення належних юридичних наслідків їхнього здійснення безпосередньо залежить міра і ступінь належного забезпечення реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб (с. 27). Зазначено, що серед науковців панують декілька підходів, які дозволяють здійснити теоретико-правову характеристику адміністративної процедури як складової адміністративного процесу (співвідношення між адміністративним процесом і адміністративною процедурою як між загальним і часткою), як процесуальної дії, як певного порядку вчинення юридично значимих цілеспрямованих дій (с. 69,70).

Дисертанткою доведено доцільність виділення ознак адміністративної процедури державної реєстрації, а саме: є офіційною; визнається юридичним фактом; полягає у визнанні й підтвердженні відповідного юридичного факту; здійснюється уповноваженими суб'єктами; являє собою сукупність цілеспрямованих адміністративних процедур; такі процедури стосуються внесення відомостей до спеціального реєстру (с. 31). Також опрацьовані наукові дослідження в напрямках державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та державної реєстрації юридичних осіб.

Дослідження сутності, структури та правового забезпечення процедури державної реєстрації дозволили дослідниці вказати про необхідність розмежування понять «реєстраційне провадження» від поняття «реєстраційна

процедура»; з'ясувати сутність процедури державної реєстрації через призму правових позицій суду; здійснити систематизацію наукових поглядів щодо сутності державної реєстрації; виділити такі ознаки державної реєстрації, як: забезпечення фіксації фактів; являє собою спеціальний порядок легітимації юридичних осіб, речових прав на майно та їх обтяжень; здійснюється у встановлений законодавством спосіб шляхом ведення та використання державних реєстрів; здійснюється уповноваженим суб'єктом, компетенція якого нормативно закріплена (с. 41). За наслідком аналізу чинного законодавства щодо порядку проведення державної реєстрації прав та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та наукових джерел, авторці вдалося виділити п'ять стадій державної реєстрації, в тому числі етапи кожної з стадій. Так, авторкою виділені такі стадії процедури державної реєстрації реєстрації прав та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців: 1. Підготовча стадія; 2. Стадія звернення особи та прийняття документів державним реєстратором; 3. Стадія розгляду заяв і перевірки поданих документів; 4. Стадія ухвалення рішення, проведення державної реєстрації та видача адміністративного акта; 5. Стадія оскарження рішення, дії чи бездіяльності державного реєстратора – факультативна стадія (с. 48-50).

Дослідження поняття й елементів адміністративно-правового статусу нотаріуса у відносинах щодо державної реєстрації дозволило виділити адміністративно-правовий статус нотаріуса як такий, що охоплює правосуб'єктність, права, обов'язки та відповідальність, гарантії не тільки в контексті вчинення нотаріальних дій, а й у процесі здійснення реєстраційних дій, оскільки саме нотаріус є спеціальним суб'єктом, уповноваженим державою на проведення реєстраційних дій, завдяки чому виконуються основні завдання держави, які виникають у відносинах державної реєстрації (с. 61). Авторкою було проаналізовано поняття та виділено елементи адміністративно-правового статусу нотаріуса у відносинах щодо державної реєстрації. За наслідком ґрунтовного аналізу наукових положень щодо понять «правовий статус», «адміністративно-правовий статус», ознак,

елементів адміністративно-правового статусу тощо, нормативно-правових актів, що врегульовують суспільні відносини у сфері державної реєстрації, до структури адміністративно-правового статусу нотаріуса авторкою уведено додатковий елемент – гарантії під час виконання нотаріусом повноважень державного реєстратора. Авторкою доцільно запропоновано внести зміни до Закону України «Про нотаріат», спрямовані на врегулювання гарантій нотаріуса при виконанні ним повноважень державного реєстратора: *«Нотаріус як державний реєстратор самостійно та особисто ухвалює рішення про державну реєстрацію прав, їх обтяжень, юридичних, фізичних осіб-підприємців або відмови в таких державних реєстраціях, і будь-яке втручання в діяльність нотаріуса, перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків зумовлює відповідальність відповідно до законодавства»* (с. 68).

За наслідком ґрунтовного аналізу Розділу 1 «Теоретико-правова основа визначення та характеристики адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації» авторці вдалося сформулювати обґрунтований висновок. Наведений висновок вказує на актуальність обраної теми та необхідність подальшого наукового аналізу та дослідження адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації.

У Розділі 2 «Структура та юридична характеристика адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації»: обґрунтовано досліджуючи адміністративну правосуб'єктність нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації, авторка вірно обирає підхід, який передбачає розглядати адміністративну правосуб'єктність нотаріуса як сукупність трьох елементів: правоздатності, дієздатності та деліктоздатності (с. 80). Дисертантка вірно вказує, що адміністративна правоздатність нотаріуса відображає призначення нотаріуса на посаду й отримання ним статусу державного реєстратора, процедуру підбору на цю посаду (с. 80). Дисертанткою визначено та обґрунтовано наступний елемент адміністративної правосуб'єктності нотаріуса - адміністративну дієздатність нотаріуса, яка відображається в процедурі призначення на посаду державного нотаріуса, реєстрації приватної нотаріальної діяльності приватного нотаріуса

й отримання доступу до державних реєстрів (с. 83). Справедливим та обґрунтованим висновком авторки є висновок про те, що нотаріус як державний реєстратор здійснює свої повноваження за допомогою безпосереднього доступу до Єдиних і Державних реєстрів, який надається:

- 1) після проходження нотаріусом навчання роботі з Єдиними та Державними реєстрами;
- 2) укладення договору з Державним підприємством «Національні інформаційні системи»;
- 3) отримання ідентифікатора доступу до реєстрів;
- 4) отримання кваліфікованого електронного підпису (с. 88).

За наслідком ґрунтовного аналізу наукових положень, нормативно-правових актів щодо кваліфікаційних вимог до осіб, які мають намір працювати нотаріусами (с. 81), процедури допуску до складання та проведення кваліфікаційного іспиту (с. 82), видачі свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю (с. 83), призначення на посаду державного нотаріуса, реєстрації приватної нотаріальної діяльності (с. 84), отримання нотаріусами доступу до Єдиних та Державних реєстрів (с. 84-87), повноважень нотаріуса у процедурі державної реєстрації (с. 89) авторкою вперше пропонується внести зміни до пункту 1 статті 3 Закону України «Про нотаріат» та викласти у такій редакції: *«Нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності, а також вчиняє відмінні від нотаріальних реєстраційні дії з метою офіційного засвідчення та підтвердження від імені держави фактів»* (с. 91). Слід відзначити, що вперше акцентовано увагу на необхідності розширення повноваження приватних нотаріусів у сфері державної реєстрації юридичних, що зумовлено такими чинниками зокрема: відносини, які виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, фізичних осіб-підприємців регулюються одними нормативно-правовими актами; єдиною базою – Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань; чітким контролем за дотриманням

норм законодавства у сфері державної реєстрації; наявністю практичних навиків нотаріусів з проведенням державної реєстрації юридичних осіб; репутаційними ризиками нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації; адміністративним оскарженням реєстраційних дій (с. 93).

Логічним продовженням наукового пошуку є розкриття сутності юридичної відповідальності нотаріуса за неналежне виконання обов'язків у сфері державної реєстрації. За наслідком загального аналізу категорії «юридична відповідальність» авторкою здійснюються обґрунтовані висновки щодо ретроспективного аспекту юридичної відповідальності нотаріуса за неналежне виконання обов'язків у сфері державної реєстрації як структурного елементу його правового статусу, який полягає не тільки в застосуванні до нотаріуса відповідних примусових заходів за вже вчинене правопорушення у сфері державної реєстрації, а й щодо проспективного аспекту юридичної відповідальності, що полягає в усвідомленні ним своєї відповідальності за неналежне виконання обов'язків у сфері державної реєстрації (с. 97). Дисертантка вірно констатує, що складовими частинами юридичної відповідальності нотаріуса за неналежне виконання обов'язків у сфері державної реєстрації є її види, зокрема: дисциплінарна, адміністративна, цивільна, кримінальна (с. 98).

Доцільний аналіз правової позиції Верховного Суду дозволив сформулювати висновок, що дисциплінарна відповідальність нотаріуса за неналежне виконання обов'язків у сфері державної реєстрації має характер адміністративної, оскільки природньо інтегрується в адміністративно-правові відносини, які утворюються між контролюючим органом публічного адміністрування та нотаріусом (с. 101). Окрім того, авторка наголошує на необхідності законодавчого унормування притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності (с. 103). Досліджуючи адміністративну відповідальність нотаріуса, авторка вірно обирає підхід, який визначає адміністративну відповідальність нотаріуса за неналежне виконання обов'язків у сфері державної реєстрації як гарантію та засіб забезпечення прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб під час учинення

нотаріальних реєстраційних дій під час здійснення своїх повноважень у сфері державної реєстрації (с. 103). Дослідження цивільно-правової відповідальності нотаріуса за неналежне виконання обов'язків у сфері державної реєстрації дозволило обґрунтувати положення про те, що за звичайних державних реєстраторів відшкодування здійснюється державою, а за шкоду, заподіяну неправомірними діями приватного нотаріуса, під час здійснення ним нотаріальної діяльності функцій державного реєстратора прав на нерухоме майно держава не несе відповідальності (с. 106). Дисертантка вдало обґрунтовує, що особливості кримінальної відповідальності нотаріуса визначають тим, що його чинне кримінальне законодавство визнає спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення. Але поряд із цим, не встановлено юридичний склад кримінального правопорушення, за яким може бути передбачено кримінальну відповідальність за неналежне виконання нотаріусом обов'язків у сфері державної реєстрації (с. 117). Дослідження кримінальної відповідальності нотаріуса за неналежне виконання ним обов'язків дозволило дисертантці акцентувати увагу на необхідності законодавчих змін та вдало пропонується під час розробки Кримінального кодексу України розділ 9.4 доповнити статтею 9.4.7 *«Вчинення публічною особою реєстраційних дій поза межами робочого місця (нотаріального округу)»* (с. 114).

Серед положень, які заслуговують на увагу і підтримку, представлені у третьому розділі «Способи вдосконалення адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації», доцільно відзначити наступні: Авторкою було здійснено системний та ґрунтовний аналіз моделей організації нотаріату та компетентностей нотаріусів у світі, зокрема Італії, де обґрунтовано, що Італія є країною з найбільш ефективною нотаріальною системою, нотаріус якої є публічним службовцем (с. 119), а також Великої Британії, Мексики, Іспанії, Німеччини, Франції, США, Індонезії. Справедливим та обґрунтованим висновком авторки є висновок про те, що англо-американський тип організації нотаріату характеризується положеннями, заснованими на правових звичаях (с. 136). Дослідження

організації латинської нотаріальної системи дозволило дисертантці виділити та обґрунтувати три моделі латинського нотаріату: 1. Німецьку нотаріальну модель, яка характеризується незначною активністю нотаріуса в здійснюванні інтересів громадян. 2. Французьку нотаріальну модель, яка характеризується більш тісним взаємозв'язком між нотаріусом і клієнтом. 3. Змішану нотаріальну модель, яка встановлює на своїх територіях нотаріат вільного типу та сформулювати обґрунтований висновок, що українська модель нотаріату на сучасному етапі більше дає підстав стверджувати про перехідну модель, оскільки не всі положення чинного законодавства щодо нотаріальної діяльності цілком узгоджуються з принципами діяльності класичного нотаріату латинського типу (с. 137).

Глибокий аналіз судової практики дозволив авторці сформулювати висновок про наявність таких правозастосовних проблем, як: відсутність універсальних і нормативно закріплених підходів до визначення змісту категорії «технічна помилка» та її розуміння як підстави застосування заходів дисциплінарної відповідальності; низьку ефективність механізмів відповідальності правозастосовних органів державної виконавчої влади, що допускаються в здійсненні діяльності із застосування заходів державного примусу, недотримання вимог процедурних нормативних актів. Авторкою пропонується доповнити частиною п'ятою статті 8-1 Закону України «Про нотаріат» у такій редакції: «Доповнити ст. 8-1 частиною п'ятою в такій редакції: *«Застосування анулювання свідоцтва про право зайняття нотаріальною діяльністю на підставі допущення нотаріусом технічної помилки допускається в разі повторності такого проступку впродовж одного року»*. Дані рекомендації, сформульовані авторкою, є обґрунтованими, раціональними та практично значимими, адже з обґрунтуванням вбачається за потрібне внесення змін до чинного законодавства України щодо нормативного закріплення гарантій нотаріуса від необґрунтованого втручання до його діяльності, а саме під час вчинення реєстраційних дій (с. 146-147).

Дисертанткою обґрунтовано акцентовано увагу на необхідності

законодавчих змін у зв'язку з наявною системою контролю, що здійснюється Міністерством юстиції України. У підсумку обґрунтованими та суспільно важливими є конкретні пропозиції до законодавства. Авторкою доцільно пропонується викладення підпункту 69 пункту 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» в новій редакції з урахуванням покладення на Міністерство юстиції України здійснення узагальнення та моніторингу дисциплінарних правопорушень, що допускаються органами нотаріату (с. 148). Авторкою сформульовано один із важливих висновків про те, що на законодавчому рівні не визначено мінімальних і максимальних строків застосування заходу стягнення як блокування доступу державного реєстратора до Державного реєстру прав (с. 150). Також для визначення виду стягнення та встановлення строку обмеження в доступі до Державного реєстру речових прав дисертанткою обґрунтовано пропонується внесення змін до статті 37-1 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (с. 150-151). Вперше, обґрунтовано пропонується доповнення нової редакції проєкту Кримінального кодексу України (в редакції від 01.08.2024) статтею 9.4.7 «Вчинення публічною особою реєстраційних дій поза межами робочого місця (нотаріального округу)» у такій редакції: «1. *Нотаріус, який вчинив реєстраційні дії поза межами робочого місця (нотаріального округу), що спричинило настання істотної шкоди, вчинив проступок*» (с. 152).

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

За наслідком аналізу наукового дослідження дисертації Бобожко Юлії Борисівни на тему «Адміністративно-правовий статус нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації» вбачається, що одержані результати є достовірними та мають наукову новизну.

Достовірність одержаних результатів підтверджується висновками викладеними в дисертаційній роботі. Дисертанткою було здійснено ґрунтовний та всебічний аналіз наукових праць присвячених проблемам

державної реєстрації (М. П. Гурковського, Н. В. Галіциної, Н. Ф. Ільницька, О. А. Качури, А. С. Кечі, О. С. Луїної та інших), проблемі сутності адміністративної процедури (В. Б. Авер'янов, І. В. Бойко, Н. В. Галіцина, Т. О. Гуржій, Е. Ф. Демський, О. О. Колотілов, В. В. Кузьменко, О. С. Лагода та інші.), правового статусу нотаріуса (В. В. Комаров, С. Я. Фурса, К. І. Чижмарь), адміністративно-правового статусу нотаріуса (О. Висеканцева, В. В. Юрченка). Окрім того, дисертанткою також було проаналізовано законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, матеріали розгляду Міністерством юстиції України скарг у сфері державної реєстрації, актуальні правові позиції вищих судів, судову практику Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, місцевих адміністративних судів. На підставі аналізу сукупності вказаних джерел авторкою дисертаційного дослідження були сформовані обґрунтовані та достовірні висновки.

Наукова новизна отриманих результатів відображена у відповідних положеннях та сформованих висновках.

Так, авторкою дисертаційного дослідження вперше визначено структурні елементи та сформульовано поняття адміністративно-правового статусу нотаріуса у відносинах щодо державної реєстрації.

На основі грамотного наукового аналізу діючих законодавчих норм та наявних наукових досліджень, вперше запропоновано до структури адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації віднести додатковим елементом гарантії його прав та обов'язків, що запропоновано закріпити на законодавчому рівні способом внесення доповнень до статті 8-1 Закону України «Про нотаріат».

Окрім того, акцентовано увагу на актуальних питаннях вдосконалення адміністративної правосуб'єктності й деліктоздатності нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації та вперше запропоновано способи їхнього вирішення у формі конкретних пропозицій щодо внесення змін до законодавства, а саме: проєкт Закону України «Про оптимізацію механізму застосування відповідальності нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації», зокрема де

вперше пропонується доповнити частину першу статті 37-1 абзацом четвертим у такій редакції: *«Застосування Міністерством юстиції України стягнень має бути обґрунтованим та базуватися на врахуванні характеру порушення, його систематичності, сукупності з іншими порушеннями, наявності та/або відсутності негативних наслідків з відображенням цих обставин у наказі про застосування заходів відповідальності»*. Також обґрунтовано пропонується доповнити пп. 69 пункту 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» таким положенням: *«здійснює моніторинг та узагальнення практики застосування заходів дисциплінарної відповідальності до осіб, які здійснюють нотаріальну практику»*.

Слід відзначити, що акцентовано увагу на чинники, які визначають потребу в закріпленні на рівні законодавства розширення повноважень приватних нотаріусів у сфері державної реєстрації юридичних осіб, зокрема через надання можливостей здійснювати реєстрацію політичних партій та інших громадських формувань, громадських об'єднань, що дасть змогу знизити навантаження на бюджет у частині фінансування державних реєстраторів і зменшити рівень корупції (с. 92-93).

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях досягнута шляхом розкриття теми дослідження у 7 публікаціях, серед яких 4 – статті у наукових фахових виданнях України, 2 – доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях та 1 – доповідь на всеукраїнській конференції. Всі вказані праці стосуються меж окресленого темою дослідження, розкривають новизну, містять інноваційні висновки та відображають повний зміст дисертаційного дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості подальшої імплементації одержаних наукових висновків у чинне законодавство України шляхом створення відповідних законодавчих ініціатив та подальшої їх практичної реалізації. Дисертанткою запропоновано в дисертаційному дослідженні ряд законодавчих змін, що матимуть лише

позитивний вплив на регулювання суспільних відносин.

Також сформовані дисертанткою системні та структуровані висновки щодо теми дослідження мають практичне значення для подальшого їх використання в навчальній літературі.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.

Аналіз змісту анотації свідчить про її відповідність основним положенням дисертації та відсутність у ній не зазначених в основному тексті дисертації положень.

Анотація є узагальненим стислим викладом основного змісту дисертаційної роботи, вміщує положення наукової новизни, дає уявлення про наукове та практичне значення проведеного дослідження. Анотація подана українською та англійською мовами та відповідає вимогам, встановленим МОН України.

Сукупність ключових слів, наведених в анотації, відображає тематику дисертаційної роботи та відповідає її змісту.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Оцінюючи належним чином зміст дисертаційної роботи Ю. Б. Бобожко, необхідно вказати на окремі дискусійні положення щодо змісту дисертаційного дослідження, які потребують уточнення та додаткової аргументації. А саме:

1. Обґрунтовуючи відмежування реєстраційне провадження від поняття «реєстраційна процедура», авторка розкриває аспект даних понять через аналіз наукових праць. Водночас доцільним було б також розкриття ознак даних понять.

2. Розкриваючи аспекти здійснення нотаріусом повноважень, авторка зазначає, що нотаріус як державний реєстратор здійснює свої повноваження за допомогою безпосереднього доступу до Єдиних і Державних реєстрів, який надається: 1) після проходження нотаріусом навчання роботі з Єдиними та Державними реєстрами; 2) укладення договору з Державним підприємством «Національні інформаційні системи»; 3) отримання ідентифікатора доступу до реєстрів; 4) отримання

кваліфікованого електронного підпису. Втім, у роботі аналіз відповідних наукових позицій відсутній, попри те, що його проведення дозволить підсилити аргументацію авторки.

3. Адміністративну правосуб'єктність нотаріуса обумовлено за такими ознаками: наявністю в особи, яка має намір отримати право на зайняття нотаріальною діяльністю відповідного рівня компетентності, навичок, наділення державою нотаріуса правами й обов'язками, можливістю відповідати за дії та вчинки. Цей перелік може бути доповнений такою ознакою – наявністю обмежень, як засобу забезпечення законності діяльності нотаріуса.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Бобожко Юлії Борисівни «Адміністративно-правовий статус нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Бобожко Юлії Борисівни «Адміністративно-правовий статус нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати що відрізняються науковою новизною у постановці і вирішенні проблем розкриття сутності, змісту, структури адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації, за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283, від 19.05.2023 №502), наказу

МОН України №40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44), а її авторка Бобожко Юлія Борисівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

**доцент кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету,
кандидат юридичних наук, доцент**

Тетяна БІЛОУС